

BALIKESİR TİCARET VE ZAHİRE BORSASI (1925-1932)

Merve ÜNER*

Öz

19. yüzyılın yarısından itibaren zirai ve hayvansal ürünlerin alım satımının yapılması, fiyatlarının belirlenmesi ve bu ürünlerin takibi hususlarında sorunların çıkması, Osmanlı Devleti'nde birtakım düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Bu sebeple ortaya çıkan ticaret borsaları, Osmanlı Devleti'nde sınırlı sayıda kalmasına rağmen, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte gelişme göstermiş ve neredeyse her şehirde bir ticaret borsası kurulmuştur. Cumhuriyet döneminde ticaret borsasının kurulduğu şehirlerden biri de Balıkesir'dir. Batı Anadolu'nun önemli ticaret şehirlerinden biri olan Balıkesir'de 1925'li yıllarda kurulan Ticaret ve Zahire Borsası ilk başta çok uzun ömürlü olamamış, 1932 yılında kapatılmıştır.

Bu çalışmada, anılan yıllar arasında, Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın faaliyetleri, borsa yöneticileri, borsanın denetim ve yaptırım faaliyetlerini nasıl gerçekleştirdiği ele alınmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Borsa, Balıkesir, Ticaret, Zahire, Cumhuriyet Dönemi.

Balıkesir Commercial and Grain Exchange (1925-1932)

Abstract

Since the half of the 19th century, problems in the purchase and sale of agricultural and animal products, determination of their prices and the follow-up of these products brought along some regulations in the Ottoman Empire. For this reason, although the emerging commercial exchanges remained in limited numbers in the Ottoman Empire, they developed with the newly established Republic of Turkey and a commercial exchange was established in almost every city. Balıkesir is one of the cities where the commercial exchange was established in the Republican period. Established in 1925 Balıkesir, one of the important commercial cities of Western Anatolia, the Commercial and Grain Exchange did not last very long at first and was closed in 1932.

Geliş Tarihi: 3 Haziran 2022 - Kabul Tarihi: 14 Ekim 2022.

Atf Bilgisi: Merve Üner, "Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası (1925-1932)" *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt 132, Sayı 260, İstanbul 2022, s. 189-206, doi: 10.55773/tda.1125680.

* Dr. Öğretim Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, merveuner@balikesir.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1657-9921.

In this study, the activities of Balıkesir Commercial and Grain Exchange, between the mentioned years, managers, how the exchange performs its audit and sanction activities will be tried to be discussed.

Keywords: Commercial Exchange, Balıkesir, Trade, Grain, Republican Period.

1. Giriş

Borsa, yazılı esaslar doğrultusunda zirai ve hayvansal ürünlerin, bunlara işlenmiş olanlar da dahil olmak üzere bu ürünlerin alım satımı, fiyatlarının tespiti ve ilânı işleriyle ilgilenmek üzere kurulan kurumlardır.¹

Ülkemizde çağdaş ticaret borsaları kurulmasına ilişkin girişimleri, Tanzimat dönemine kadar dayanmaktadır. 19. yüzyılda pek çok alanda başlayan merkezi örgütlenme hareketleri, tarımda ve sanayide de kendisini göstermiştir. Bu konudaki ilk girişim 1838 yılında Meclis-i Ziraat ve Sanayi'nin kurulması ile gerçekleşmiş ve bu oluşum ile birlikte ülkemiz ticaret borsalarının teorik olarak temeli atılmıştır. Ancak asıl gelişme, 1870'lerde borsa hakkında mevzuat oluşturma sürecinde gerçekleşmiştir.²

Dünyadaki ekonomik gelişmelere bağlı olarak, Osmanlı Devleti'nde ziraat ve sanayinin gelişimi için uğraşlar sürerken, aynı zamanda ticarete de bazı boşlukların olduğu dikkat çekmiştir. Bu boşlukları doldurmak için 1876 yılında ticaret odaları kurulma fikri ortaya atılmıştır. 1882 yılında İstanbul'da bir ticaret odası kurulmak üzere çıkarılan "Dersaadet Ticaret Odası Nizamnamesi" ile kurulacak Ticaret Odasına bir Ticaret Borsası kurma görevi verilmiş ancak başarılı olunamamıştır.³

1886 yılında yurt genelinde "Umumi Borsalar Nizamnamesi" ile bir düzenlemeye gidilmiş ve bu düzenleme ile Anadolu'daki bazı şehirlerde ticaret borsaları kurulmuştur.⁴ 1891 yılında İzmir'de Ticaret ve Sanayi Borsası kurulmuş,⁵ bunu 1913'de Adana, 1920'dede Antalya takip etmiştir.⁶ Osmanlı Devleti döneminde sınırlı sayıda olan ticaret borsalarının kurulması, cumhuriyet döneminde yaygınlaşmıştır.

1923 yılı, pek çok hususta Türkiye Devleti için yeni bir dönemin başlangıcıdır. Ekonomik kalkınmaya da önem verilen bu süreçte ilk olarak İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Kongrede, ticaret borsalarının kurulması ve ge-

¹ *Balıkesir İl Yılığ*, Balıkesir 1967, s. 270.

² Bahar Burtan Doğan, "Ticaret Borsacılığının Dünyada ve Türkiye'deki Gelişim Süreçlerine Genel Bir Bakış", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, 2010, s. 46-47.

³ Ozan Nadirgil, *Avrupa Birliği ve Türkiye'deki Ticari Ürün Borsaları ve Karşılaştırılmalı Analizi*, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, AB Uzmanlık Tezi (Danışman: Doç. Dr. Levent Akdeniz), Ankara 2015, s. 18.

⁴ Ufuk Gülsoy, *İstanbul Ticaret Borsası 1924-2014*, İstanbul 2014, s. 59.

⁵ Nahide Şimşir, "İzmir Ticaret Borsası", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı: 97, Ocak 1995, s.52-56.

⁶ Mustafa Kemal Yılmaz - Gökhan Mirahmetoğlu, "Türkiye'de Ticaret Borsalarının Gelişimi, Ekonomideki Yeri ve Performansı Üzerine Analitik Bir Değerlendirme", *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 33, 2007, s. 82.

liştirilmesine yönelik kararlar alınmıştır.⁷ Bu doğrultuda 1924 yılından önce Edirne ve Bursa'da,⁸ 1924 yılında ise İstanbul'da Ticaret Borsası kurulmuştur ve çalışmalarına başlamıştır.⁹ Ardından Türkiye'nin pek çok ticari merkezinde borsaların kurulduğu görülmektedir.

Ticaret borsasının kurulduğu şehirlerden biri de Balıkesir'dir. Balıkesir'de borsa müessesesi ilk kez 1925 yılında kurulmuş,¹⁰ ekonomik sebepler dolayısıyla uzun ömürlü olamamış ve 1932'de kapatılmıştır.¹¹ Borsa, Balıkesir için önemli bir ihtiyaç olması sebebiyle, iktisadi şartların sağlandığı 1958 yılında tekrardan faaliyete başlamıştır. O tarihten günümüze değin Balıkesir Ticaret Borsası çalışmalarını devam ettirmektedir.¹²

2. Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın Kurulması

Coğrafi konumu sebebiyle Balıkesir, Türkiye'nin önemli şehirlerinden biridir. Sanayi, ticari ve ziraat sektörüne dayalı iktisadi faaliyetleriyle ülke ekonomisine ciddi katkısı olan Balıkesir'de, ekonomik hayatı şekillendiren meslek kuruluşları da yer almaktadır. Şehir için sözü edinilen meslek kuruluşlarının başında Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası gelmektedir.

19 Temmuz 1925 tarihinde Balıkesir'de Ticaret ve Zahire Borsası açılması için önce 39 maddelik talimatname taslağı hazırlanmıştır.¹³ Talimatnamenin kabul edilmesi ile şehrin zirai ve ticari durumunu iyileştirebilmek için önemli bir adım atılarak 1 Ağustos 1925 günü Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası kurulmuştur.¹⁴

Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın kurulması üzerine borsa komiserliği görevine ilk olarak Kenan Emin Bey (Akmanlar) görevlendirilmiştir.¹⁵ Yine borsa komiserine yardımcı olmak amacıyla 7 kişilik bir borsa heyeti oluşturulmuştur.

⁷ Meltem Tekerek, "Ticaret ve Sanayi Odaları", Atatürk Ansiklopedisi. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ticaret-ve-sanayi-odaları/> 20.04.2022

⁸ Mustafa Kemal Yılmaz - Gökhan Mirahmetoğlu, *a.g.m.*, s. 82. Bursa Ticaret Borsası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Raif Kaplanoğlu, *90. Yılında Bursa Ticaret Borsası*, İstanbul 2016.

⁹ Konu hakkında ayrıntılı bir çalışma olması sebebiyle bkz. Ufuk Gülsoy, *a.g.e.*, s. 13-288.

¹⁰ *BCA*, 30-18-1-1/14-44-19. Araştırmamızda ulaştığımız bazı kaynaklarda ise Balıkesir Ticaret Borsası'nın kuruluş tarihi 1930 olarak geçmektedir. Bkz. *Balıkesir Bir Kentin Kimliği*, Ankara 1997, s. 190.

¹¹ Ufuk Gülsoy, *a.g.e.*, s. 166.

¹² *Balıkesir Bir Kentin Kimliği*, s. 190. Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın ikinci kuruluş evresi hakkındaki araştırmalarımız sürdürülmektedir.

¹³ *BCA*, 30-18-1-1/14-44-19, s. 1-22.

¹⁴ Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın açılış günü hakkında net bir bilgiye erişemesekte, *Türk Dili Gazetesi*'ndeki ulaştığımız veriler sonucu 1 Ağustos 1925 günü açıldığı düşünülmektedir.

¹⁵ 1903 İzmir doğumlu olan Kenan Emin Bey, 3 Temmuz 1971'de vefat etmiştir. İyi bir öğrenim hayatı geçiren Kenan Emin Bey, İstanbul Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu mezunu olmakla birlikte, Fransızca ve az düzeyde İngilizce bilgisi sayesinde dikkat çekmektedir. Türk Dili Gazetesi Müdürlüğü ve Başyazarlığı yapmıştır. Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası Komiserliği, İl Genel Meclisi ve Daimi Komisyon Üyeliği, Ticaret Bakanlığı Türk Ofis Raportörlüğü ve Konjonktür ve Neşriyat Müdürlüğü Raportörlüğü, Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkanlığı Uzmanı, TBMM Demokrat Parti IX. Dönem Çanakkale, X. ve XI. Dönem Antalya Milletvekilliği yapmıştır. *TBMM Albümü 1920-2010*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, Cilt: 2, s. 552, 615, 695.

Resim 1

Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası
Komiseri Kenan Emin Akmanlar

Balıkesir Borsa Heyeti şöyleydi; Heyet-i İdare Reisi Hasan Kamil, Reis-i Sani Ahmet Münir, Aza Sadri Hasan Basri, Hafız İsmail, Hazım Osman Beylerdir. Borsa Başkâtibi Ali Sabri, İkinci Kâtip Hüseyin Beylerdir.¹⁶ Bu girişimci heyetin görev süresi her yıl 1 Ağustos günü sona ermekle birlikte, aynı gün yeni yönetim kurulu üyeleri için seçim yapılması kararlaştırılmıştır.¹⁷ Borsa yönetim kurulunun memur alma, çıkarma, cezalandırma gibi yetkileri söz konusudur. Borsa komiseri de günlük işlemleri ve seçimleri takip etmekte idi.¹⁸

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin ekonomik şartları, ihtiyaç olan iktisadi tesislerin bir süre büyük fedakârlıklar içinde çalışmasına sebep olmuştur. Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası da fedakârca çalışmak durumunda kalanlar arasındadır. Müessese kurulmuş, faaliyetlerde başlanmış, fakat müstakil bir binaya sahip olunamamıştır. Borsa, ilk önce Ticaret ve Sanayi

Odası bünyesinde olan binada faaliyetlerini sürdürmüştür. İlerleyen dönemlerde borsanın ayrı bir binada çalışmalarına devam ettirilmesi düşünülmüştür. Bu amaçla da Abahane ve Feşçiler Hanı'nın¹⁹ kiralanması ile ilgili girişimlerde bulunulmuştur.²⁰ Bunun yanı sıra borsa faaliyetlerinin düzenli yapılabilmesi için kiralık mağaza ve dükkânlardan faydalanılmak istenmişse de, bu konudaki girişimler sonuçsuz kalmıştır.²¹

Henüz yeni kurulmuş sayılan Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası 1927 yılında borsada işlem gören ürünlerin fiyatları hakkında hem üreticiyi, hem de tüccarı bilgilendirmek istemiştir. Bunun için Borsa Komiseri Kenan Emin Bey (Akmanlar), Balıkesir'de günlük olarak çıkarılan Türk Dili Gazetesi vasıtası ile ürünlerin güncel fiyatlarının paylaşılmasını sağlamıştır.²²

¹⁶ *Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası Salnamesi 1926*, s. 4.

¹⁷ *Türk Dili Gazetesi*, 29 Temmuz 1927, Sayı: 363, s. 2.

¹⁸ Melih Gürsoy, *Tarihi, Ekonomisi ve İnsanları İle Bizim İzmirimiz*, İzmir 1993, s. 205.

¹⁹ Balıkesir Abahanesi, Zağnos Paşa Cami yanında önceden var olan sebze halinin bulunduğu yerde idi. Aydın Ayhan, "Balıkesir'de Abacılık ve Abahane", *Balıkesir 2005 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Balıkesir 2005, s. 281. Feşçiler Hanı'nın ise, Balıkesir Mutaflar Camisi civarında olduğu bilgisine erişilmiştir. Yüzbaşı İshak Bey, *1920'de Balıkesir*, Balıkesir 1997, s. 63.

²⁰ *Türk Dili Gazetesi*, 9 Şubat 1928, Sayı: 523, s. 2; *Türk Dili Gazetesi*, 31 Mart 1929, Sayı: 879, s. 1.

²¹ *BCA*, 30.18.1.1./14-44-13, s. 1-5.

²² *Türk Dili Gazetesi*, 2 Ağustos 1927, Sayı: 366, s. 2.

Kenan Emin Bey'in isteği üzerine borsada işlem gören malların haftalık fiyat cetveli 12 Kânunusani 1927 tarihinde Türk Dili gazetesinde şu şekilde yayınlanmıştır:

Tablo 1

Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nda İşlem Gören Mallar Üzerine
Haftalık Bir Fiyat Cetveli²³

Borsada Muamele Gören Mevalin Cinsi ve Neva-i	Fiyat			Borsada Satılan Mevalin Miktarı
	Guruş	Guruş	Guruş	
Buğday		13	14	Muamele yoktur
Dakik Üç Yıldız		21	22	
Düz Haz Dakik				
Mısır Unu				
Arpa	7	9		
Mısır Darısı	7	9		
Bakla		9,75		
Burçak				
Çavdar				
Nohut	13	13	13	
Yün				
Yapağı	100	95	105	
Pamuk	88	87	88	
Susam	33	33	35	
Zeytinyağı				
Beyaz Sabun				

3. Borsanın Tüzüğü

Yeni Türkiye Cumhuriyeti devrinde giderek sayısı artan borsaların yasa ve yönetmeliklerle görevleri belirlenmiştir. Bu kanun ve yönetmeliklere uygun olarak Balıkesir'de de borsa açılması amacıyla önemli bir adım atılmıştır. Ticaret Genel Müdürlüğü'nün 3767/151/16619 numaralı yazısı ile olan teklifi uyarınca ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürürlükte olan talimatnameye uygun olarak harekete geçilmiştir.

Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın açılması için gerekli düzenlemelerin yapılması ile ilgili teklif, Türkiye Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal baş-

²³ *Türk Dili Gazetesi*, 13 Kânunusani (Ocak) 1927, Sayı: 501, s. 3.

kanlığında toplanan İcra Vekilleri heyetine sunulmuş ve 19 Temmuz 1925 tarihli toplantıda kabul edilmiştir.²⁴

39 maddelik bu talimatname altı bölümden ibaretti. Birinci bölüm, Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın kurulma amacı; ikinci bölüm, borsanın idare ve teşkilat yapısı; üçüncü bölüm, borsanın kayıt ücretleri; dördüncü bölüm, borsa işlemlerinin işleyiş şekli hakkında genel hükümler; beşinci bölüm, borsanın gelirleri ve hesapları ve son olarak altıncı bölüm ise, ceza hükümleri üzerinedir.²⁵ Yayınlanan Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın talimatnamesinin ilk maddesi şöyledir:

“Balıkesir’de tesis olunacak Ticaret ve Zahire Borsası esas itibariyle Umum Borsalar hakkındaki 14 Nisan 1885/1886 tarihli nizamnameye tabi olup yalnız idare-i dahiliyelerince işbu talimatname ahkâmı cereyan eder.”²⁶

Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası adını taşıyan bu talimatnameye göre, işleme tabi tutulan ürünlerin listesi verilmiştir: Buğday, un, kepek, arpa, mellez, çavdar, mısır darısı, kum darı, bakla, burçak, yulaf, nohut, tütün, afyon, haşhaş, susam, pamuk, yün yapağı ve hayvani mahsullerdir. Borsada işlem gören ürünlerin çeşitliliğinden anlaşılacağı üzere oldukça verimli topraklara sahip olan Balıkesir, bir tarım merkezidir. Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası, işlem gören ürünlerin satış işlemleri hakkında hem üreticiyi, hem de tüccarları bilgilendirmek için Balıkesir’de yayınlanan Türk Dili gazetesi vasıtası ile haftalık olarak cetvel halinde tanzim etmiştir.²⁷

Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası yönetimi, söz konusu olan ticari malların kara ve deniz yoluyla yapılacak nakliyatı hakkında sigorta işlemleri, sözleşmeler ve isterse kambiyo uygulaması düzenleyecekti.²⁸ Hatta talimatnameye göre; eğer ki Ticaret Odası ve Ticaret Vekâleti’nce uygun görülürse, esham(para) ve tahvilat borsası nizamnamesi gereğince işlem yapılabilecekti.²⁹

Ticaret borsaları, işleme girecek maddelerin alım satımlarında hem üreticiyi, hem de tüketiciyi düşünerek çalışmıştır. Bunun için mali olanakların yeterli olması gerekmektedir. Yani borsaların yerini koruyabilmesi ve kaliteli bir hizmet verebilmeleri için finansal şartların geliştirilmesi gerekmektedir. Eğer ki bu şartlar sağlanırsa, borsada işlem görmesi belirlenen her mal için borsa içinde özel bir tesisat kurulacaktı. Bu özel alanlar, depo, pazar yeri vb. tesislerdi.³⁰

Borsa işlemlerinin yapılış şekli itibariyle borsa heyeti tarafından belirlenen bazı kanun ve kurallar esas alınmıştır. Bu kurallara borsa bünyesindeki üyelerin uyma zorunluluğu bulunmaktadır.³¹ Aynı zamanda borsanın yıl içindeki

²⁴ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s.1.

²⁵ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s.1-11.

²⁶ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s.1.

²⁷ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 1.

²⁸ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 1.

²⁹ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 7.

³⁰ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 1.

³¹ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 7.

çalışma planı da yine borsa heyetinin kararı ile belirlenerek üyelere bildirildi.³² Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası'nın yönetim kurulu yedi üyeden oluşacak, bunlar borsaya kayıtlı olan Türk vatandaşlar arasından seçilecekti. Ağustos başında yapılacak seçimde yine borsa tarafından beş üye seçilecek, Ticaret ve Sanayi Odası tarafından da iki üye belirlenecekti.³³ Borsa heyeti haftada bir kez ve ihtiyaç halinde başkanın davetiyle olağanüstü olarak toplanma kararı almıştır. Borsa heyetinin toplanabilmesi için yarıdan bir fazla üyesinin toplanması şarttır. Kararlar oy birliği veya oy çokluğu ile alınacaktır.³⁴

Borsada, Ticaret Nezareti'nce tayin edilecek borsa komiserinin idaresi altında bulunan müdür, kâtipler, başkan, başkan yardımcısı, memurlar, çalışanlar da bulunacaktı. Borsa yönetimini oluşturan bu kişilerin maaşları da borsa tarafından karşılanacaktı.³⁵

Borsanın açılmasıyla birlikte öncelikle mahsulat ve mamulatin alım satım işlemlerinin gerçekleştirilebilmesi için 3 çeşit üyenin kayıt olması gereklidir.³⁶ Borsaya üye kayıt şartları şu şekilde sıralanmıştır: Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olan tüccar, sanayiciler ile alıcı ve satıcıyı bir araya getirecek olan ticaret işlem komisyoncuları yazılı olarak borsaya müracaatlarını yapacaklardı. Heyet tarafından kabul edilmeleri dâhilinde borsaya abone³⁷ olarak kayıt olabilecekler³⁸ ve ayrıldıkları sınıflarına göre senelik olarak ücret ödeyeceklerdi.³⁹ Borsaya üye olanlar abone, mubayaacı, mubayaacıların memurları ve simsarlar olarak adlandırılacak ve bu unvana sahip kişiler sadece borsada işlem yapabilecekti.⁴⁰

Borsa üyeleri arasında yer alan mubayaacılar⁴¹ Ticaret ve Zahir Borsası'nda kendi adına ve hesaplarına işlem yapamayacak, ancak müşteri hesaplarına işlem yapabilecek ve borsa işlemlerinden başka bir ticari hiçbir işle meşgul olmayacaklardı. Anlaşılan şu ki, borsa mubayaacılığı daimi bir meslek olarak sayılmıştır.⁴² Mubayaacılar, Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası'na kaydının olması koşulu ve borsa heyetinin kabul etmesi durumunda ancak Ticaret ve Zahir Borsası'na üye olabilmişlerdi.⁴³ Ayrıca mubayaacılar, borsa heyeti adına sicile kaydedilmiş Türk tabiiyetinde bir bankaya 2000 liralık bir nakit yatırmaları veya bu miktarda bir teminat göstermeleri zorunlu idi. Mubaya-

³² BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 8.

³³ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 4-5.

³⁴ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 5.

³⁵ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 5.

³⁶ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 2.

³⁷ Bir şeye belli bir süre için parasını önceden ödeyerek müşteri olan kişidir. Ahmet Küey, *a.g.e.*, s. 3.

³⁸ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 3.

³⁹ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 7.

⁴⁰ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 4.

⁴¹ Mubayaa: Borsada satın alma işlemi. Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara 2007, s.700. Mubayaacı ise, borsada başkasının hesabına mal satın alan kimse.<http://www.lugatim.com/s/mubayaac%C4%B1> 19.05.2022.

⁴² BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 3.

⁴³ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 3.

acıların sayısı borsa heyetinin kararı ile belirlenmişti.⁴⁴ Mubayaacılar şirket kurma hakkına sahip değildir, fakat bir mubayaacının kendi çalışanları ile birlikte şirket halinde işlem yapabilme hakkı vardır. Buna istinaden asıl mubayaacının tayin olması gerekmektedir.⁴⁵

Simsarlar ise, müşteri ile mubayaacılar arasında aracıdır, hem kendi adına hem başka şahsın adına ve hesabına muamele uygulamak üzere kayıtlarını talep ederdi. Mubayaacılar gibi simsarlar da, Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası'na kayıtlı olmak şartıyla borsaya müracaat yapabilmelerine izin verilmiştir. Yazılı müracaatın ardından borsa heyetinin onayı halinde simsarlar da borsaya kayıt yaptırma hakkını elde ederlerdi. Simsarların da sayısının durumu yine mubayaacılar gibi borsa heyetinin yetkisi dâhilinde idi.⁴⁶ Borsa içinde simsarların yüksek sesle bağrımları yasaktı, simsarlara parmaklık ile özel bir yer ayrılması kararlaştırılmıştı.⁴⁷

Borsaya kayıtlı üyelerden biri de abonelerdi. Aboneler de sadece kendi adlarına satış, anlaşma ve sözleşme yapabilme hakkına sahipken, başkası adına işlem yapamayacaklardı. ⁴⁸ Bir de borsaya kayıtlı olmadıkları halde işlem yapmak isteyen kimseler var ise, mubayaacı vasıtasına müracaat edilmesi lüzum görülmüştü.⁴⁹

Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası'na abone, mubayaacı ve simsar olarak kayıt olabilmek için bazı vatandaşlık niteliklerinin yanında ticaret üzerine de işi iyi bilme özelliklerine sahip olmaları gerekmektedir. Mubayaacı ve simsarların Türk vatandaşı olması şartı bulunmaktadır. Yabancı ülke vatandaşlarından olan aboneler ise, borsada oy kullanma hakkına sahip değildir. İflas etmiş olanlar ancak borçlarını ödedikleri ve itibarlarını geri kazandıkları takdirde borsaya katılabileceklerdi.⁵⁰

Söz konusu talimatname, borsa bünyesinde tatbik edilen kanun ve kuralları gösterirken, borsa heyeti de bu müessese içindeki uygulamaları yakından takip etmekte idi. Buna karşın borsa heyeti kararlarına muhalefet eden, borsanın zarara uğramasına sebep olanlar ve borsa işlemlerinden doğan uyuşmazlıklar üzerine şikâyetler oluşabileceği için birtakım kurallar konulmuş ve disiplin yürütülmeye çalışılmıştı.⁵¹ Borsadan atılma ve ihraç edilme gibi cezalandırmalar, borsa heyetinin kullandığı üçte iki oyuyla gerçekleşir, heyetçe verilen ceza kararları komiser tarafından uygulanırdı. ⁵²Borsa içindeki bu cezalandırma hukuki, ticari ve cezai davalar için bir engel teşkil etmiyordu.⁵³

⁴⁴ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 3.

⁴⁵ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 4.

⁴⁶ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 4.

⁴⁷ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 7.

⁴⁸ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 6.

⁴⁹ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 7.

⁵⁰ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 4.

⁵¹ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 9.

⁵² BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 10.

⁵³ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 10.

Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası, mali işlerin de sağlıklı ve güvenilir bir şekilde yürütebilmek için çabalamıştır. Borsanın her yıl gelirleri ve giderlerini gösteren mali tablolar düzenlenecekti.⁵⁴ Bu mali faaliyetler, Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası nezdinde kayıt olunup gösterilecekti.⁵⁵ Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın geliri senelik kayıt ücretleri, masa ve yazıhane kiralari, borsa ücretlerinden ibaretti. Senelik kayıt ücretleri abone, mubayaacı ve simsarlar ile abone ve mubayaacıların çalışanlarından alınır-
dı. Abone, mubayaacı ve simsarlar ücretleri buldukları sınıflarına göre, senelik peşin bir ücret ödemekle yükümlüydüler.⁵⁶ Borsa mubayaacılarına, abonelerine borsa içinde masalar ve yazıhaneler, borsa heyetinin belirleyeceği ücret karşılığında kiralanacaktı. Bu masalara emtia⁵⁷ örnekleri konulup, sergilenecekti. Sadece masaları kiralayanlar ürün koyabileceklerdi.⁵⁸ Borsa ücretleri ise, işlem gören her bir ürün için borsa tarafından alınan muamele bedelinden ibaretti.⁵⁹

Son olarak Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'na en başta kayıt olacak üyeler zaten başvurularında dilekçeleriyle beraber talimatnamenin hükümlerini kabul ettiklerini ve bu hükümlere uyacaklarına dair yazılı bir beyanname verecekler idi.⁶⁰ Eğer bu talimatnamede yeniden bir düzenleme yapılmasına yönelik karar verilir ise, borsa heyeti yapılan değişiklikleri Ticaret Bakanlığı'na bildirecek ve İcra Vekilleri heyetinin kararı ile de durumun geçerliliği kılınacaktır.⁶¹

Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın kurulmasından hemen önce Türkiye'nin en büyük borsası olan İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası kurulmuştur. Bu borsanın kurulma safhası çok uzun bir sürede gerçekleşmiş, ancak 1925 yılında faaliyete geçebilmiştir.⁶² İstanbul borsasının tüzüğünü incelediğimizde aslında pek çok şehirde kurulmaya başlayan ticaret ve zahire borsaları için bir örnek teşkil ettiği ortadadır. Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası için de tüzük oluşturulurken İstanbul'unkinden faydalanılmıştır. İncelenen tüzük maddeleri bölge ile ilgili özel hususlar dışında büyük oranda benzerlik göstermektedir. Tabi buradaki fark, İstanbul uluslararası ticari taşımacılıkta önemli bir liman kenti, ticari ve zirai potansiyeli yüksek bir şehir olması sebebiyle İstanbul Ticaret ve Zahire Borsası talimatnamesinin diğer şehirlerin borsa tüzüklerine kıyasla kapsamlı olmasıdır.

⁵⁴ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 9.

⁵⁵ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 9.

⁵⁶ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 8.

⁵⁷ Borsada ticari faaliyetlerin konusu olan malların bütününe verilen isim, satılacak şeyler. Ferit Develioğlu, *a.g.e.*, s. 220.

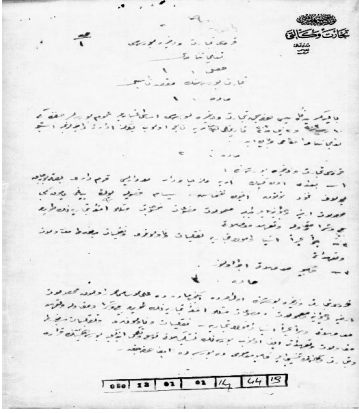
⁵⁸ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 7.

⁵⁹ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 8.

⁶⁰ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 10.

⁶¹ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 10.

⁶² Ufuk Gülsoy, *a.g.e.*, s. 80.

Resim 2

Balıkesir Ticaret ve
Zahire Borsası'nın tüzüğüne
ait bir arşiv vesikası⁶³

Resim 3

Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın
Ticaret ve Sanayi Odası ile birlikte
faaliyetlerini sürdürdüğü bina⁶⁴

4. Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası Kongresi

Cumhuriyetin kurulmasının ardından Türkiye'nin ticaret ve ekonomideki gelişimini görebilmek için kongreler düzenlenmeye başlamıştır. Balıkesir'de de Şubat 1928'de şehrin iktisadi durumunu değerlendirebilmek amacıyla Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası tarafından mahalli bir kongre gerçekleştirilmiştir. Kongrede, Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nı ilgilendiren önemli kararlar da gündeme getirilmiştir.⁶⁵ Bu kongreye borsa komiseri Kenan Emin Bey de katılmış, borsa hakkındaki mevzularda zaman zaman söz almıştır. Öncelikle kongredeki tartışma konusu borsa binasıdır. Hem Ticaret ve Sanayi Odası, hem de Ticaret ve Zahire Borsası'nın aynı binada işlem görmesi ve bu binanın yeterli olmayışı sebebiyle borsa için yeni bir binanın inşası meselesi gündeme gelmiştir.⁶⁶ Bunun üzerine söz alan Kenan Emin Bey, kongrede Ticaret ve Zahire Borsası'nın faydalarını izah etmekle birlikte, borsa işlerinin sağlıklı ve muntazam bir şekilde yürütülebilmesi için ilk fırsatta bir bina tedariki için ticaret odası, belediye ve borsa heyetlerinin ortak bir faaliyette bulunmasını talep etmiştir.⁶⁷ Ancak borsa için ayrı bir bina temini gerçekleşmemiştir.

Ticaret ve Zahire Borsası'nın bina hususu henüz tartışma konusu iken, kongrede gündeme gelen bir diğer mevzu ise, borsanın kaldırılması üzerinedir. Borsa ile aynı bina içerisinde işlem yapılmasından hoşnut olmayan

⁶³ BCA, 30-18-1-1/14-44-19, s. 1.

⁶⁴ M. Ekrem, T.C. *Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası 10 Yılda*, Balıkesir 1933, s. 18.

⁶⁵ M. Ekrem, *a.g.e.*, s. 18.

⁶⁶ *Türk Dili Gazetesi*, 3 Şubat 1928, Sayı: 518, s. 2.

⁶⁷ *Türk Dili Gazetesi*, 9 Şubat 1928, Sayı: 523, s. 1.

Ticaret ve Sanayi Odası mensuplarından İsmail Hakkı Varnalı⁶⁸ ve kongre reisi Naci Bey'in konu hakkındaki görüşleri dikkat çekicidir. İfadelerine göre, ancak ayrı bir bina teşekkül ettiği zaman borsa müessesesinin olgunlaşacağı, bunun yanı sıra üreticinin durumu iyileştirilmezse, borsaya ihtiyaç olmadığı yönündedir.⁶⁹

Bunun üzerine tekrardan söz alan Kenan Emin Bey, borsanın kuruluşundan beri üreticiler için nizamnameye uygun bir şekilde mesai harcadıklarından bahsetmiştir. Konuşmasının devamında şehre gelen köylülerin mallarını koruyabilmesi için borsa binasının kira ya da inşa edilmesini hararetle bir söylemle ifade etmiştir. Borsayı çağdaş bir pazar yeri olarak tanımlayan Kenan Emin Bey, borsanın memleket için faydalı bir kurum olduğunu, ilerleyen süreçte daha da faydalı olacağını belirterek konuşmasını noktalamıştır. Yapılan konuşmalardan anlaşılın şu ki, borsanın faydalı olmadığını düşünen taraflar bulunmaktadır. Kenan Emin Bey'e göre tek sorun borsa binasının inşası ve bu noktaya çözüm aranması gerektiğidir.⁷⁰

Borsa, hem köylünün hem de tüccarın yararına olmasına rağmen, kongrede Kenan Emin Bey ve tüccarlar arasında borsanın varlığı hususunda birbirleriyle çeliştikleri anlaşılmaktadır.⁷¹ Muhtemelen tüccarlar, piyasadan yeteri kadar haberdar olamayan köylünün daha çok kazanç sağlamasından rahatsızdır. Ancak, pazara çıkmış bir mal üzerine alıcı ve satıcının aynı zamanda ve aynı derecede menfaatini temin ettiği de çok az görülmektedir.⁷²

5. Borsa Hakkında Uygulanan Anket

Henüz kuruluş aşamasında olan, çalışmalarına Ticaret ve Sanayi Odası çatısı altında devam eden Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası için ayrı bir kurum olarak gerekli midir değil midir tartışmaları yapılmaya devam edilmiştir ve tartışılan bu konu hakkında borsa komiseri Kenan Emin Bey bir beyanat vermiştir. Kenan Emin Bey'in 21 Şubat 1928 yılında vermiş olduğu bu beyanatta önce borsanın tanımına yer vermiştir. Ardından borsanın görevleri, uygun malların seçimi, alıcı ve satıcılara borsa disiplininin kavratılarak faydalı

⁶⁸ 1891 yılında İsmail Hakkı Bey, Varna şehrinde doğmuştur. Annesi Ayşe Hanım, babası Mustafa Rüştü Efendi'dir. İlk tahsiline Varna Mahkeme Mektebi'nde başlamış, iki sene sonunda Varna'dan ayrılarak Balıkesir'e yerleşmişlerdir. Yarım kalan öğrenim hayatına Balıkesir İdadisi'nde devam eden İsmail Hakkı Bey, 1906 yılında okulunu bitirmiştir. Okulunu bitirdikten sonra müfredat katipliği, idadi muallim vekilliği ve Maarif Müfettişliği Katipliği, Kepsut Rüştüye Başmuallimliği, İvrindi Nahiye Müdürlüğü, Marmara Nahiyesi Müdürlüğü görevlerinde bulunmuştur. Milli Mücadele yıllarında Balıkesir'de çıkarılan Doğru Söz gazetesinin başyazarıdır. İzmir'in işgali sonrası Balıkesir'de gerçekleştirilen Alacamescid Toplantıları'nda yerini almış bir Kuva-yı Milliyecidir. İstiklal Savaşı kazanılmasının ardından Meclis-i Umumi ve Daimi Encümen ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti azâhkları yanında 17 sene Ticaret Odası Başkanlığı yapmıştır. 1944 yılında Belediye Başkanlığı görevine başlamış ve 1946 yılına kadar bu görevi sürdürmüştür. Kendisi 1966 yılında vefat etmiş mezarı ise Balıkesir Başçeşme Mezarlığı'ndadır. Zekeriya Özdemir, *Balıkesir Kuva-yı Milliye Hatıraları*, Ankara 2003, s. 61-63.

⁶⁹ *Türk Dili Gazetesi*, 9 Şubat 1928, Sayı: 523, s. 2.

⁷⁰ *Türk Dili Gazetesi*, 9 Şubat 1928, Sayı: 523, s. 2.

⁷¹ *Türk Dili Gazetesi*, 9 Şubat 1928, Sayı: 523, s. 2.

⁷² *Türk Dili Gazetesi*, 21 Şubat 1928, Sayı: 533, s. 2.

oluşu ve işleyişi gibi konular hakkında değerlendirme yaparak ticari faaliyetlerin düzenli bir şekilde devamlılığının sürdürülmesi için ticaret borsasının bir kurum olarak zorunluluğunu vurgulamıştır.⁷³

Buna ilaveten borsa yöneticilerinin ve tüccarların borsa konusundaki düşüncelerini öğrenebilmek için aynı gazetede 9 Şubat 1928-26 Şubat 1928 tarihleri arasında bir anket çalışması yapılmıştır. Uygulanan anket, şu sorulara cevap aramıştır:

- 1) Borsa binasının gerekliliği nedir?
- 2) Borsanın ıslah edilmesi fikrine gidilmeli midir?
- 3) Borsa nasıl bir teşkildir?
- 4) Borsadan piyasa için nasıl fayda sağlanabilir?⁷⁴

Uygulanan ankete öncelikle borsa komiseri Kenan Emin Bey'in katılımı sağlanmıştır. 9 Şubat 1928 tarihinde görüşüne başvurulmuş Kenan Emin Bey, Ticaret ve Sanayi Odası Kongresi'nde verdiği izahat doğrultusunda borsa hakkındaki görüşlerini aynen tekrarlamıştır. Anket soruları borsa reisi Hasan Bey, Keskinzade Zühtü Bey ve de tüccarlara da yöneltilmiştir. Katılımcıların cevaplarına Türk Dili gazetesinde geniş bir şekilde yer verilmiştir.⁷⁵

Ankete katılan Hasan ve Zühtü Beyler, Kenan Emin Bey'in düşünceleriyle aynı fikirde olup borsanın devam etmesinin uygun olduğu yönünde görüş bildirirken, tüccarlar borsanın ıslahı konusunda ısrarcıdır. Tüccarların borsanın kaldırılması hususunda görüş bildirmesinin sebebi ise, önceden üreticinin malını düşük fiyattan toplayarak zengin olan bu tüccarlar, menfaatlerine engel olacak bir kurum istememektedirler.⁷⁶

6. Borsa'nın Kapatılması

Çağdaş dünyanın ekonomik olarak en yıkıcı krizi şüphesiz ki 1929'da Amerika'da gerçekleşen ekonomik buhrandır. Birinci Dünya Savaşı sonrası Amerika'da üretim olağanüstü bir şekilde artmış, ancak satın alma gücü bu üretimin altında kalmıştır. Yani satın alma gücü, büyüyen bu üretimle paralel olarak artmamış, üretim ve tüketim arasında dengesizlik oluşmuştur. Ekonomik bunalım, kısa sürede Avrupa'ya sıçramış, bu krizden genç Türkiye Cumhuriyeti de etkilenmiştir. Bu buhrandan en çok tarım sektörü etkilenmiş, ticaret borsaları da bu durumdan nasibini almıştır.

1925 yılında kurulan Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın yükselişi, uzun soluklu olamamış ve 1928 yılına kadar sürmüştür. Bu tarihten itibaren borsanın gelirlerinde eskiye oranla ciddi bir düşüş görülmüştür.⁷⁷ 1928 yılında Borsa komiseri Kenan Emin Bey'in ifadesine göre, Balıkesir Ticaret

⁷³ *Türk Dili Gazetesi*, 21 Şubat 1928, Sayı: 533, s. 1.

⁷⁴ *Türk Dili Gazetesi*, 21 Şubat 1928, Sayı: 533, s. 1.

⁷⁵ *Türk Dili Gazetesi*, 22 Şubat 1928, Sayı: 534, s1-2.; *Türk Dili Gazetesi*, 26 Şubat 1928, Sayı: 537, s. 1-2.

⁷⁶ *Türk Dili Gazetesi*, 26 Şubat 1928, Sayı: 537, s. 1.

⁷⁷ *Türk Dili Gazetesi*, 21 Ocak 1929, Sayı: 826, s. 1.

ve Zahire Borsası'nda işlem gören malların senelik istatistiği tespit edilmiş ve bu mallarda bir yıl önceye göre düşüş yaşandığı gözlenmiştir. Özellikle bir tarım ülkesi olarak Türkiye'de önem arz eden ürün buğdaydır ve önceki senelere göre iyi giden mahsulün çoğu elde kaldığı için buğday fiyatlarında ciddi bir düşüş gerçekleşmiştir. 1928 yılında, Balıkesir'deki yıllık buğday üretimi 6,483,150 kıydedir. Ancak üretilen buğday bir önceki yıla göre %40 noksan-⁷⁸dır. Buğday fiyatlarının aşırı düşmesi Türkiye'nin genelinde çiftçiye olumsuz etkilemiş, çiftçi temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamaz hale gelmiştir. Bu sorun Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası'nın da gündeminde.

Buğday fiyatlarındaki düşüşle beraber, üreticinin olumsuz etkilenmesi tüm dünyada ve Türkiye'de benzer durumlar yaratması sebebiyle, hükümet devletçilik politikasını uygulayarak çözüme gitmiştir. 1929 yılı öncesinde liberal olarak nitelendirilen, özel girişimler teşvik edilmiş olsa da, Amerikan buhranı sonrası Türkiye iktisadi hayatında ekonomik politika olarak devletçiliği benimsemiştir.⁷⁹

Devletçilik politikasının belirlendiği bu zorlu süreçte, yerli malı anlayışı yaygınlaştırılmıştır. Hükümetin sergilemiş olduğu bu tavır karşısında Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası da içine düştüğü buhranın etkisiyle yerli malı kullanımını arttırma düşüncesine yönelmiştir. Bu konudaki düşünceleri, Ticaret ve Sanayi Odası üyelerince de benimsenmiş olmakla birlikte ortak bir karara varılmıştır. Balıkesir'de yerli malı kullanımına öncelik verilmesi için bir heyet oluşturulmuştur. Bu heyette borsa komiseri Kenan Emin Bey de yer almıştır.⁸⁰

Balıkesir'de yerli malı kullanımını teşvik için oluşturulan heyetin amacı, halkı Balıkesir civarında üretimi sağlanan malların kullanımına yönlendirmektir. Bunun için gerekirse heyet tarafından propaganda yapılacaktır. Yine şehir civarında üretimi sağlanan, işlenen malların nelerden ibaret olduğu belirlenecektir. İşlenen malların satış yerleri de teşkil edilerek, halk bu satış yerlerine yönlendirilecektir.⁸¹

Tabi alınmaya çalışılan bu tedbirler yaşanan buhranın etkisini azaltmak için yapılan girişimlerdir. Böylesine güç bir süreçten olumsuz etkilenen Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası'nın gündemindeki bir konu da un fiyatları meselesidir. Buğday ve un üretimindeki fazlalık fiyatlara yansımıştır. Fiyatların düşmesi un tüccarlarının da tepkisine sebep olmuştur. Bunun üzerine Balıkesir Ticaret ve Zahir Borsası heyeti şehirdeki bütün un tüccarlarını toplantıya davet ederek un meselesi etrafında kendileriyle temas etmiştir. Yapılan toplantı sonrasında borsa heyeti, tüccarlara bilhassa borsa hakları üzerinden yardım yapmaya karar vermiştir.⁸²

⁷⁸ *Türk Dili Gazetesi*, 21 Ocak 1929, Sayı: 826, s. 1.

⁷⁹ İlkin Tekeli-Selim İlkin, *Uygulamaya Geçerken Türkiye'de Devletçiliğin Oluşumu*, İstanbul 2009, s. 5-12.

⁸⁰ *Türk Dili Gazetesi*, 12 Mart 1929, Sayı: 867, s. 1.

⁸¹ *Türk Dili Gazetesi*, 20 Mart 1929, Sayı: 870, s. 1.

⁸² *Türk Dili Gazetesi*, 11 Haziran 1929, Sayı: 934, s. 1.

Ancak borsa tarafından yapılan bu girişimler ekonomik kriz karşısında önlem almaya yönelik olsa da sonuçsuz kalmıştır. Bu durum yine Türk Dili gazetesinde borsanın işlem gören ürünlerinin değeri günlük olarak verilen tablolardan anlaşılmaktadır.

Tablo 2

Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nda işlem gören malların kuruş üzerinden bir yıl içerisindeki fiyat değişimi⁸³

Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası	7 Ekim 1929 Tarihindeki Fiyatlar		21 Eylül 1930 Tarihindeki Fiyatlar	
	Azami	Asgari	Azami	Asgari
Buğday	16	15	7,20	7
Arpa	11	10	5	4,2
Çavdar	14	12	6,02	6
Mısır	8	7,50	5,2	5
Bakla	9	8,50	7	7
Nohut	12	14	7,2	6
Pamuk	92	90	70	65

9 Ağustos 1931 senesinde dünyada yaşanan ekonomik kriz sebebiyle Balıkesir'de Ticaret ve Sanayi Odası Kongresi borsanın kapatılması mevzusu üzerine toplanmıştır. Gerek borsanın mahsul fiyatlarına yeterince müdahale edememesi, gerekse de borsanın mali vaziyeti sebebi ile kendini idare edemeyecek durumda olmasından dolayı kapatılması gerektiği gündeme gelmiştir. Borsanın kapatılma kararı, resmi kanallardan geçerek İktisat Vekâleti'ne bildirilmiştir.⁸⁴ İktisat Vekâleti'nin bu mesele hakkında inceleme yaptırmasının neticesinde borsanın devam ettirilmesi karara bağlanmıştır. Ancak borsanın kapatılması bir süre daha ertelense de, tekrardan mevzu olmaya başlamıştır.⁸⁵

Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası'nın kapatılması yeni bir konu değildir. Kurulduğu günden beri borsaya karşı itirazlar hep olmuştur. Bununla beraber özellikle son iki sene zarfında alınıp satılması borsaya bağlı ürünlerin fiyatlarında gerçekleşen düşme borsa teşkilatını daraltmış ve bu sonucunda eleştirilere fazlasıyla maruz kalmıştır.⁸⁶ Bir de uzun süredir borsanın gelirleri giderlerini karşılayamayınca Ankara'dan gelen haberle Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası 1 Temmuz 1932 tarihinde kapatılmıştır.⁸⁷

⁸³ *Türk Dili Gazetesi*, 7 Ekim 1929, Sayı: 1032, s. 2; *Türk Dili Gazetesi*, 21 Eylül 1930, Sayı: 1314, s. 3.

⁸⁴ *Türk Dili Gazetesi*, 13 Ağustos 1931, Sayı: 1588, s. 2.

⁸⁵ *Türk Dili Gazetesi*, 23 Mart 1932, Sayı: 1769, s. 1.

⁸⁶ *Türk Dili Gazetesi*, 23 Mart 1932, Sayı: 1769, s. 1.

⁸⁷ *Türk Dili Gazetesi*, 1 Temmuz 1932, Sayı :1854, s.1.

Sonuç

Ülkelerin iktisadi açıdan kalkınmasında aktif rol oynayan müesseseler arasında yer alan borsalar, ticaret mallarının pazarları ve bu pazarların düzenlenmesi bakımından önemlidir. Türkiye'nin tarım ve ticaret açısından gelişimine bakıldığında, borsaların katkısı şüphesizdir ki bu gelişim borsaları daha da önemli hale getirmiştir.

Anadolu'da borsaların kuruluşu Tanzimat dönemi sonrasına rastlamıştır. Ancak borsaların asıl yaygınlaşması cumhuriyet devrindedir. Cumhuriyetin kuruluşu ile pek çok şehrinde olduğu gibi Balıkesir de Ticaret ve Zahire Borsası kurulmuştur. Balıkesir özellikle tarım ve ticaret konusunda potansiyeli yüksek bir şehir olması sebebiyle borsa hizmeti verme çabasına girilmiştir. 1925-1932 yılları arasında faaliyet gösteren Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası arşiv vesikaları ve gazetelerden takip edebildiğimiz kadarıyla faal olarak çalışmıştır. Balıkesir borsa komiseri Kenan Emin (Akmanlar) Bey tarafından da Balıkesir ekonomisi için borsanın varlığının faydaları ısrarla dile getirilmiştir.

Ancak Balıkesir Ticaret ve Zahire Borsası kurulduğu günden beri üreticiler ve tüccarlar arasında mevcut eski düzeni bozması dolayısıyla bazı eleştirilere maruz kalmıştır. İlaveten 1929 dünya ekonomik buhranının tarım ürünleri üzerinde çıkarmış olduğu fiyat düşüşlerinden de borsa olumsuz etkilenmiştir. Zaten aynı anda yeni yeni iktisadi müesseseler kurulmuş olması, bunların bina, depo, eleman, memur gibi ihtiyaçlarının büyük maliyetlere sebep olması da eklenince, borsa muhalifleri bu ortamı fırsata çevirmiş ve borsa faaliyetlerine uzun bir ara vermek zorunda kalmıştır.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA), Başbakanlık Kararlar Daire Başkanlığı (1920-1928), 30.18.1.1./14-44-19, s. 1-22.
BCA, 30.18.1.1./14-44-13, s.1-5.

Gazeteler

Türk Dili Gazetesi

Kitaplar ve İncelemeler

Balıkesir Bir Kentin Kimliği, Rotary Yayıncılık, Ankara 1997.
Balıkesir İl Yıllığı, Çelikkilt Matbaası, İstanbul 1967.
Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası Salnamesi 1926, Hüsn-i Tabiat Matbaası, İstanbul 1926.
DEVELİOĞLU, Ferit: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2007.
EKREM, M: *T.C. Balıkesir Ticaret ve Sanayi Odası 10 Yılda*, Balıkesir Vilayet Matbaası, Balıkesir 1933.

- GÜLSOY, Ufuk: *İstanbul Ticaret Borsası 1924 – 2014*, İstanbul Ticaret Borsası Yayınları, İstanbul 2014.
- GÜRSOY, Melih: *Tarihi, Ekonomisi ve İnsanları İle Bizim İzmirimiz*, Yaylacık Matbaası, İzmir 1993.
- KAPLANOĞLU, Raif: *90. Yılında Bursa Ticaret Borsası*, Avrasya Etnografya Vakfı Yayınları, İstanbul 2016.
- KÜEY, Ahmet: *Borsa Ansiklopedisi*, İzmir Ticaret Borsası Yayınları, No:32, İzmir 1987.
- NADİRGİL, Ozan: *Avrupa Birliği ve Türkiye’deki Ticari Ürün Borsaları ve Karşılaştırılmalı Analizi*, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, AB Uzmanlık Tezi (Danışman: Doç. Dr. Levent Akdeniz), Ankara 2015.
- ÖZDEMİR, Zekeriya: *Balıkesir Kuvâ-yi Milliye Hatıraları*, T.C. Balıkesir Valiliği, Ankara 2003.
- TBMM Albümü 1920-2010*, TBMM Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü Yayınları No: 1, Cilt: 2, Ankara 2010.
- TEKELİ, İlhan-İLKİN, Selim: *Uygulamaya Geçerken Türkiye’de Devletçiliğin Oluşumu*, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2009.
- Yüzbaşı İshak Bey: *1920’de Balıkesir*, Balıkesir Valiliği Kültür Yayınları, Balıkesir 1997.

Makaleler

- AYHAN, Aydın: “Balıkesir’de Abacılık ve Abahane”, *Balıkesir 2005 Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, Balıkesir 2005, ss. 281-291.
- BURTAN DOĞAN, Bahar: “Ticaret Borsacılığının Dünyada ve Türkiye’deki Gelişim Süreçlerine Genel Bir Bakış”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 24, Sayı: 1, 2010, ss. 43-61.
- ŞİMŞİR, Nahide: “İzmir Ticâret Borsası”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı: 97, Ocak 1995, ss. 52-56.
- YILMAZ, Mustafa Kemal- MİRAHMETOLU, Gökhan: “Türkiye’de Ticaret Borsalarının Gelişimi, Ekonomideki Yeri ve Performansı Üzerine Analitik Bir Değerlendirme”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, Sayı: 33, 2007, s. 81-95.

İnternet Kaynakları

- TEKEREK, Meltem: “Ticaret ve Sanayi Odaları”, *Atatürk Ansiklopedisi*.
<https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ticaret-ve-sanayi-odaları/20.04.2022>.
- <http://www.lugatim.com/s/mubayaac%C4%B1> 19.05.2022.

Extended Abstract

Balikesir Commercial and Grain Exchange (1925-1932)

After the proclamation of the Republic of Turkey, innovation and progress were made in agriculture and trade in Balikesir, as in many other cities in Anatolia. Considering its geography, many museums were established in order to increase economic activities in the city, which is believed to have a very high contribution to the country's economy. On of these establishments is Balikesir Commercial and Grain Exchange, which is our research.

When the literature Balikesir Commercial and Grain Exchange was searched, it was seen that the works we could detect had short and insufficient information, and no academic study was found on the subject. In our study, we tried to enlighten the subject by making use of archive documents and the Türk Dili newspaper, which was published in Balikesir as an important newspaper of this period. For this reason, I am sure that our study will shed light on the history of Balikesir. The aim of Balikesir Commercial and Grain Exchange, which was established in the Republican period, is to provide price stability in the region. To create a safe environment for buyers and sellers. Important steps have been taken for the stock exchange to work in a systematic way and Kenan Emin Akmanlar, the stock exchange commissioner, has also actively in this regard. Despite this, groups against the stock market, which are important in the development of Balikesir in terms of agriculture and trade, were discussions on the existence of the stock market in the convened congresses. In addition, the world economic crisis experienced during the period brought the end of this institution. Although Balikesir Commercial and Grain Exchange cannot be long-term due to such reasons, the efforts of this institution for economic development during the period are of great importance.

For the establishment of Balikesir Commercial and Grain Exchange, a regulations with 39 articles was prepared on 19 July 1925. This regulations located in the Presidency of the Republic of Turkey. Presidency of State Achieves, under the name of the Prime Ministry Decisions Department (1920-1928). Although we take this source as a basis in our article. Another important source providing information about the Balikesir stock market is the Türk Dili newspaper, which we mentioned above. In the Türk Dili newspaper, which started to be published in Balikesir in 1926, many news was made about the Balikesir stock market and this news continued until the closing date of the stock market in July 1932. Thanks to these works, which we take as the main source, we can look at Balikesir Commercial and Grain Exchange, we can have ideas. Again, in addition to these primary sources, secondary sources such as books, articles and theses, from which we obtained information about the history of the stock market in Anatolia, were also accessed and included in our study. By providing the studies we identified on the subject, the data

obtained were carefully classified, and finally, the subject was evaluated in a detailed and objective way by using the method of criticism and organization.

Our purpose in choosing this subject is to examine the economic break through of the city of Balıkesir, which has developed in terms of agriculture and trade in Western Anatolia, with the establishment of the stock exchange and the benefits it provides to the country's economy. In this study, we have introduced the first establishment process of Balıkesir Commercial and Grain Exchange. Although the Balıkesir stock exchange, which was operating between 1925 and 1932, was not long-term, its contributions to the economy are undeniable. However, as a result of our research, the fact that the new generation is unaware of the first establishment period of the stock market and that there is no academic study on this issue has pushed us to enlighten this issue.

As a result, with this study, the stock market institution, which was established with the development efforts in the economic activities of Balıkesir, which is a suitable city in terms of agriculture and trade, has been examined. This issue is not covered in the literature, discussed in detail and revealed as this article.